

äldre och sämre till nyare och bättre. Ett sådant förfarande blir också nödvändigt, om icke läroanstalterna antingen skola lida genom alltför envist fasthållande vid gamla eller genom införandet af obeprovade nya läroböcker.

10 Ännu påminna vi om nödvändigheten, att äfven skolbokslitteraturen såsom all annan blir åtkomlig för offentlig kritik. Ty det vore väl det absurdaste i världen, om någon del af den inhemska litteraturen skulle blifva fridlyst för all kritik. Men detta skulle i sjelfva verket hända, om skolböcker redan i manuskript skola granskas och antagas; ty en
 20 tadlande kritik skulle då få skenet af ett tadel mot högsta Skolstyrelsens beslut. Då B. T. mot alla dessa olägenheter endast har att uppställa författares och förläggares ekonomiska fördelar, så torde dessa skäl befinnas vara af en alltför lätt art. Frågan är likväl af den vikt, att vi ansett densamma i sig sjelf förtjena en litet utförligare behandling, äfven om B. T-s åsigt i ämnet hade med färre ord kunnat vederläggas.

20 154 KUNG FJALAR AF RUNEBERG.

Litteraturblad till Saima 31.X och 14.XI 1844

I.

All skön konst har det gemensama, att den skänker hvarje oförderfvadt sinne en ädel njutning; men tillika eger den sitt fulla värde endast för den, som förmår för sig utreda denna njutnings väsende, detta Hvarföre? hvars besvarande för menniskan är och blir all upphöjdare njutnings källa.

30 Icke för att vara en uteslutande domare öfver, hvad skönt är, ty deröfver dömer lätt den omedelbara känslan, icke heller för att vid en gifven norm söka binda konstnärns skapelser, ty betraktandet af hans verk leder bedömandet, utan för att gifva intrycket deraf dess förklaring och dermed dess rätta djup, är konstkritiken berättigad. Man tadlar ofta den allmänna hågen att fälla omdömen öfver hvarje
 40 företeelse i skön konst, isynnerhet inom den sköna litteraturens område; men man bör erkänna sjelfva detta sträfvande för ett utmärkande tecken till bildning. För att lyckas i ett sådant bedömande, för att deruti uttala något allmängiltigt och förnuftigt, dertill fordras icke blott en vidsträktare bekantskap med konstens alster, utan äfven en på grund af denna kännedom med all tankens skärpa uppgjord teori.

Så nödvändig denna fordran är, så litet spår af dess uppfyllande röjes oftast äfven i den vittra kritik, hvilken uppträder inför allmänheten. Isynnerhet kan detta med skäl sägas vara händelsen med den kritik, som för närvarande talar Svenskt tungomål. Vi hafva någonstädes förut nämnt, att i Sverige, sedan de fordna fosforisterna lemnat kritikens synglas ur sina händer, ett motiveradt bedömande af någon vitter produkt hörer till sällsyntheter; och i vår tanka visar bland detta lands yngre kritici ingen annan en grundligare bildning för sitt värf än H-r Hagberg, professor i Estetiken i Lund och utgifvare af det väl
 50 ansedda litterära bladet »Studier, Kritiker och Notiser» Till stor afsaknad eger icke Finlands Universitet någon lärareplats för nämnda vetenskap, ehuru den dock under sednaste åren, och med bifall, föredragits af professorn i Litteraturhistorien, till hvars vetenskap väl äfven vitter kritik hörer. Af honom, som tillika disponerar landets officiella blad, hade man att önska sig ett upplysande yttrande öfver en

för allmänheten så betydelsefull företeelse som Runebergs Kung Fjalar. Något sådant har ännu icke försports. Och utan att derföre misskänna värdet af de träffande reflexioner, hvilka läsits i Morgonbladet N:o 57, eller af svaret till dessa i H-fors Tidningar N:o 64, torde man väl få anse, att hittills synliga bedömanden mera varit dilettantens än vetenskapsmannens och kännarens. Må också närvarande försök till en kritik öfver Runebergs dikt icke tillskrifvas förtröstan på dess säkerhet, utan tillräknas den högaktning, skaldens namn och arbete kräfver, och en mångårig vänskaps hängifvenhet, hvars grund lades, då detta namn ännu var blott en djerf ungdomsdröm.

10

Romansen är icke mera något nytt fält för Runeberg. Han öfvergick ifrån den egentligare Idyllen till den med Nadeschda. Sjelfva namnet på detta skaldeslag ger tillkänna, att det tillhör en nyare tid. Hos de nationer, hvilka störtade Romarväldet och befolkade Europa, fanns ursprungligen denna hjertats poësi, som i det närvarande icke finner tillfredsställelse för sin längtan. Den höjdes ännu af en religion som lärde förgängligheten och ofullkomligheten af allt jordiskt och satte det bestående, fullkomligheten, lycksaligheten bortom dess gräns. I stället för den gifna verkligheten satte den derföre en fantasiverld. Men äfven denna drömda verklighet blef blott ett uttryck af samma längtan. Så den romantiska kärleken, som trädde i stället för familjebandet, äran, som skulle gifva ersättning för afhängigheten i staten, en andakt, som förtröstansfullt hoppades ersättning i en annan verld. Detta allt har sin verklighet endast i sträfvandet till ett anadt mål, och detta dess väsende röjer sig äfven deri, att sjelfva den romantiska medeltiden, tiden för den äkta riddareandan, hvilken skalden så ofta och så skönt besjungit, af historieskrifvaren ingenstädes återfinnes. Denna reflexion på subjektets inre och på dess förhållande till den yttre verlden är för antikens epos, för det egentliga episka skaldeslaget fremmande. Nämnda verldåskådning och än mer dess försvinnande lif har sålunda förbytt det antika epos i det romantiska, i romansen, balladen o. s. v. Det är också ett återgående till den, som verkat den nyaste Europeiska skaldekonstens befrielse från den stela härmningen af antiken, ehuru dess skaplynne vidare blifvit bestämdt genom den mångsidigaste inverkan af orientens skaldeverk, af folksångens minnen, af en sednare tids originela dramatik och förnämligast af stundens i hela kulturen djupt ingripande politiska och sociala hvälfningar.

20

30

Det romantiska epos skiljer sig från det antika hufvudsakligen derigenom: att då i det sednare individens öden utgör blott den formelt sammanhållande enheten, kring hvilken det omfattande innehållet af en hel nations lif och sträfvanden ordnar sig, så framträda i det förra individens sträfvanden och subjektiva inre såsom det väsendtliga, antingen då detta till sin grund och botten har ett nationellt lif eller icke.

40

Denna det subjektivas betydelse i den romantiska dikten, som framgår ur ofvan antydda verldåskådning, lemnar å ena sidan fantasien ett större utrymme, så att dikten kan fortgå till mångfaldiga episodiska skildringar och vinna en episk bredd, men förer densamma äfven närmare lyrikens gebit, så att den för detta skaldeslag vanliga lyriska formen är af sakens natur fordrad, icke godtyckligt antagen.

Häraf låter sig äfven den dramatiska halt förklara, hvilken ofta röjer sig i romantikens vittra alster. Att säga, det endast den berättande formen, i motsats mot individernas uppträdande i dramat såsom talande och handlande, här utgör skilnaden, vore att fatta förhållandet alltför ytligt. Denna skilda form är fastmera ett uttryck af båda skaldeslagens olika väsende. I dramat är väl äfven det väsendtliga

50

individens sträfvanden, åsigter och drifter, men dessa såsom representeranter af en bestämd verldsåskådning, af en bestämd tids och nations allmänna anda. Hvad åter af denna finnes hos individen, det stadnar icke i hans inre, utan framträder verksamt i ord och handling. Hos honom uppenbarar sig en sådan verldsandens verksamhet såsom en halft omedveten entusiasm, och man har derföre kallat den pathos, passion i upphöjdare mening. Vål kunna äfven lägre passioner i dramat uppträda, men då blott för att falla under den högre verldsordningen eller hellre, äfven de, såsom dennas omedvetna tjänare. Berättelsen är för matt att kunna framställa denna pathos. Personen måste sjelf ses och höras; ordet och handlingen verka med det närvarandes hela intresse. Ju mera dock i den romantiska dikten subjektets inre framträder såsom en sådan pathos, icke såsom något blott subjektivt och godtyckligt, desto mera närmar den sig dramat, och skalden drifves då äfven att låta personerna uppträda talande, icke blott beskrifva deras föreställningar och åsigter likasom deras handlingar.

Redan af det anförda kan den slutsats dragas, att den rent episka skalden föga skall lyckas att besjunga någon annan nation än sin egen och dess hjeltar. Ingen förmår så tänka sig in i en fremmande nations förhållanden, att han skulle förmå afbildad det andligt densamma utmärkande i den sinnliga bredd, i hvilken ett folks lif och sträfvanden röja sig. Ja det synes, som kunde ingen annan vara en äkta episk skald än mannen ur folket, likasom endast tider af ett verkligt folklif lemna honom egentligt ämne för en episk dikt. Äfven den lyriska sångaren måste, om han sjunger ur fullt bröst, låta känslor och föreställningar uttala sig, sådane de lefva på hans tid, bland hans folk. Ty också det i känslan allmänt menskliga, i alla tider och hos alla folk återkommande, bryter sig i olika färg hos olika nationer. På den dramatiska skalden åter, hvilken såsom tragiker äfven tvingas att söka sina ämnen ur historiens betydelsefullare epoker, ställes väl den fordran, att han må kunna försätta sig in i den tids sträfvanden, i hvilken han förlägger sin skapelse. Men svårigheten att uppfylla denna fordran nedsättes i någon mon deraf, att menskliga passionen i hvarje tid har samma sätt att verka och för individen är af lika följder, medan äfven å andra sidan det allmänna väsende, den med eller mot sitt sträfvande tjänar, såsom statens eller familjens i sina hufvuddrag är detsamma. Vi äre emot mångens åsigt öfvertygade, att äfven här, i denna den högsta art af skaldekonst, någon inverkan af skaldens nationalitet är nödvändig, likasom man måste erkänna, att den är oundviklig. För en sådan inverkan finnes utrymme redan i valet af den sfär, inom hvilken dikten rör sig, än mera uti den förklaring sjelfva den ifrågavarande tidens sträfvanden genom denna vinna. Äfven historieskrifvaren uppfattar händelserna i det ljus, hans samtid öfver dem kastar. Och det måste så vara. Ty detta är det i verldshistorien evigt lefvande, att hvarje tidpunkt af de följande får sin rätta betydelse och förklaring, d. ä. att forntiden obegränsadt utvecklar sig sjelf till en framtid. Den visa gränsen mellan historiens tydning och förtydning är för den sednare lika svår att finna, som det för skalden är svårt att icke förvexla sin egen och sin hjeltes pathos; och den rätta måttan gör här konstnären.

Vi hafva tillagt denna anmärkning om skaldens förhållande till sitt verk icke blott derföre, att den i fråga om Runeberg såsom skald har en särskild betydelse för medvetandet om Finlands närvarande kultur, utan emedan den i sjelfva verket ger oss en förklaring så väl öfver hans sednaste dikt som öfver hans poetiska verksamhet i allmänhet. Vill man nemligen söka Finsk nationalitet så i Runebergs som Franzéns

dikter, så finnes den enligt vår tanke endast i deras idylliska rigtning öfverhufvud. Ty äfven Franzéns skönaste sånger äro de, som besjunga familjelifvet och dess små sorger och fröjder. Deras skönhet består icke i tankarnes rikedom och djup utan i skildringens sanning, icke i känslans styrka, utan i dess enkelhet och oskuld. Ut i Runebergs lyrik återfinnes allt detta, dock med spår af den moderna romantikens inverkan. Vi säga endast spår; ty den eld i känslan och den fantasiens rikedom, som tillhör den romantiska poésien öfverhufvud, saknas här, men den otillfredsställda längtan, hvilken är icke mindre utmärkande för samma skaldskap, ligger äfven på botten af Runebergs lyriska sång, 10 kännes der åtminstone som en udd under blomstren; hvarföre han betecknande kallat en del, icke den minst karakteristiska, af dessa sånger »Idyll och Epigram.» Hos honom kommer härtill ännu den i antikens skola utbildade åsigten af poésins natur och efter dess mönster utarbetade formen, hvilka i förening med den nämnda idylliska rigtningen hindrat romantiken att vinna större inflytande på hans sånger och gjort dessa till, hvad de äro.

Hos ett folk, hvilket saknar en historia såsom nation, måste familjen och kommunen utgöra den enda sfär, inom hvilken det ser sitt inres lif förverkligadt. Den verklighet, hvilken dess sång idealiserar, kan derföre 20 också icke vara någon annan. Men äfven detta trånga utrymme är för Finnen inskränkt genom hårda förhållanden. Klimatets art har nemligen gjort äfven qvinnan till träl under ett tungt arbete utom hemmet, och med hennes ofrihet saknar äfven detta hem det förnämsta af sin poési. Kanske har detta gjort det mesta af Finska sången till en blott åt det inre vänd betraktelse, som saknar all verklighet, och gifvit dess fantasier en vidunderlig hellre än en poetiskt skön karakter. Der i denna sång sann skönhet finnes, der är den antingen en naturbeskrifning, som tillika gör naturföremålen till tänkande och kännande 30 väsenden, eller en målning af oftast familjelifvets sorger sällan dess fröjder. Så i Kalevala, så äfven bland lyriken i Kanteletar. Ett egentligt epos måste en nation, sådan som den Finska sakna. Till och med idyllen måste till dess väsentligaste betydelse blifva den främmande. Äfven de nämnda skönaste ställen i Kalevala äro derföre beskrifvande lyriska.

Men hvad som icke utbildadt finnes i folksången, utbildas i den reflekterade, med fullt medvetande om sig sjelf uppträdande konstnärliga poésin. Den sednares idealisering af folklifvet faller dock lätt utom nationaliteten. Och idyllen såsom episkt skaldeslag bör dock hafva denna till sin botten, för att icke utsväfva till det toma och smaklösa. 40 Såsom en typ för, hvad vi förstå med en sådan utsväfning, behöfver man blott erinra sig Gessners herdar och herdinnor, Och mer eller mindre röjes äfven i de förnämsta idyller från den moderna tiden en sådan saknad af genuin anda. Ju mer sferen, i hvilka dessa idyller röra sig, är aflägsnad från det egentliga folkets, desto mer händer det, att de händelser och det lif de skildra blir något för flera nationer och tider gemensamt. Så i Goethes Herrman och Dorothea, i Runebergs Hanna, hvilkas skådeplats kunde vara äfven en annan än den dessa dikter angifva; ty den bildade medelklassen, hvars lif i dem skildras, är redan aflägsnad från det ursprungliga folklifvet. Konsten är visserligen annat 50 än naturhärming. Men i all konst fordras äfven naturtrohet, och det episka skaldeslaget, således äfven idyllen, har såsom sagdt sitt väsende i skildringen af en bestämd nationalitet, hvarförutan det upphör att vara, hvad det bör. Till och med i Elgskyttarne, ehuru detta skaldestycke hufvudsakligen omfattar det egentliga folklifvet, är det icke svårt

att upptäcka andra naturer och ett annat sätt att tänka än den Finska bondens. Men dennes utmärkande karaktär är dock träffad i den försakelse och lugna förtröstan, som utgör hufvuddraget hos flera af de här uppträdande personer; och detta i förening med skildringens friskhet och den sköna, klassiska formen ger denna dikt det stora värde, som i vår tanke gör den till Runebergs yppersta, odödliga mästarverk.

10 Vi hafva härmed endast velat antyda de svårigheter, en episk skald i den moderna tiden har att öfvervinna. De ökas i icke ringa grad särskildt för en skald i Finland, som icke tillhör folket och således äfven har en för detta fremmande bildning att bekämpa. Att Runeberg likväl såsom nationel skald blifvit, hvad han är, må derföre tillräknas ett för denna nationalitet sällsynt kärleksfullt sinne. Den hyllning, man i fäderneslandet egnar Runeberg, gäller till en del denna hans varma kärlek, icke blott skalden. Och den måste väl tillskrifvas det ifriga bemödandet att upptäcka nationela sympatier äfven i dem bland hans dikter, hvilkas föremål icke mera är det Finska folket, och i hvilka han gått ut öfver det skaldeslag, hvari detsamma lif, så uteslutet ifrån den historiska handlingens verld som detsamma är, ännu kan afspeglas.

20 Vi komma här till en punkt, utöfver hvilken mången ledd af en kanske inskränkt förkärlek icke skall vilja följa oss. Det kan nemligen icke vara likgiltigt för någon art af andlig produktion, på hvilken ståndpunkt af bildning den nation befinner sig, hvilken producenten tillhör. Så mycket mindre låter detta oberoende tänka sig, som nationaliteten hos ett folk då först är fullt utvecklad och medvetande af sig sjelf, när detsamma vet tidens sträfvanden såsom sina egna. Ty lika litet som en allmänt mensklig bildning någonsin finnes till utan att vara bunden vid en nationalitet, lika litet kan denna hafva tillvaro i något annat element än den allmänt menskliga bildningens. Ju mera en nation står tillbaka från denna, desto mindre medvetande har den äfven af sitt eget nationela lif. Derföre anser man med rätta en relativt lägre ståndpunkt i bildning vara orsak till bristande andlig verksamhet hos en nation, likasom man omvänt ifrån dess slöhet i vetenskap och konst slutar till beskaffenheten af dess bildning. En skald således, som tillhör en nation, för hvilken samtidens sträfvanden äro fremmande, och hvilken till följd deraf icke heller är medveten af sin nationalitet, måste i båda hänseenden inskränkas deraf, att ödet lät honom födas en medlem af densamma. I och för sig är det svårt att uppfatta ett sådant folks nationalanda, då den icke i handlingar framträder till jemförelse med andra nationers. Och i den mon åter skalden mer eller mindre medvetet bindes af denna anda, i samma mon måste han blifva oförstådd icke blott af andra folk utan till och med af sitt eget. Söker han åter göra sitt sinne öppet för samtidens sträfvanden, så kan detta endast ske ofullkomligt, emedan dessa sträfvanden och hans eget icke uppbäras af nationens anda.

40 Vi anse nu Runeberg, likasom hvarje annan skald, såsom äfven vetenskapsmannen ända till den tänkande industriidkaren, med ett ord såsom hvarje andligt sträfvande man i Finland, befinna sig i denna belägenhet. Den som vill förneka detta, må söka tusende små orsaker, hvarföre den andliga produktiviteten i landet är så ringa; han skall likväl icke finna någon tänkande man, som icke söker orsaken till dess ringhet i nationens allmänna anda.

50 Men man skall synnerligast åberopa den popularitet, skalden eger inom fäderneslandet, för att bevisa, att nationen förstätt honom icke mindre, än han förstätt uppfatta nationalandan. Vi svara då härtill:

Runebergs mest nationela dikt, Elgskyttarne, är äfven inom landet minst läsen och minst förstådd. Med mera Heiss hunger har man tillagnat sig Runebergs lyriska sånger. Det är sannt; men härtill finnas äfven yttre orsaker. Finlands skilsmessa ifrån Sverige skedde icke långt, förrän den skola uppträdde, hvilken bestämt formen af sistnämnda lands hela nyare vitterhet. Af denna hvälfning har Finland erfärit intet, och Sveriges sednare skalder Ling, Atterbom, Stagnelius, Beskov, Nikander, Vitalis – att icke tala om de nyaste – äro i Finland jemförelsevis litet kända. Men sångens behof är dock stort, och Runebergs Dikter ses ensamma representera detta på hundradetal bokhyllor. En del af dem hafva dertill varit de enda bofasta visor på prestgårdarne jemte den i handskrift kringvandrande vislegionen. Allt detta har stått i förbund med deras inre värde. Vi äro väl öfvertygade, att den idylliska stämningen i dessa sånger isynnerhet funnit anklang, men derjemte att de mest nationela, såsom Grafven i Perho, Ojan Paavo, fått stå tillbaka för mängden af andra, på samma sätt som Hanna och Julqvällen vunnit företräde framför Elgskyttarne. Den läsare, som erinrar sig, hvad vårt blad förut i dessa ämnen innehållit, finner det väl, att vi tillräkna detta den bildade samhällsklassens föga nationela bildning jemte landets historiska förhållanden öfverhufvud. 10 20

Å andra sidan verkar just detta nationela drag, som fört Runeberg till idyllen, att hans skapelser för andra än Finlands invånare äro för lugna och kalla; hvartill ytterligare den stränga antika hållningen bidrager. Hvilken Finne glädes icke af det stora anseende Runeberg åtnjuter i Sverige? Att han eger det hos detta lands litteratörer, icke hos Svenska allmänheten, af hvilken hans dikter äro jemförelsevis ringa kända, har äfven härförinnan varit mången bekant. Men först nu börjar man i Sverige offentligen uttala det, att hans sång förefaller kall och fremmande. Vi skola snart söka utreda, hvarföre denna klagan nu först höjes. Att tiden öfverhufvud är föga idylliskt stämd, att den styres af andra magter än de, som herrska i familjelifvets lugn och ett stilla arkadiskt folklif, att försakelse och saktmodig förtröstan icke äro dess herrskande karaktär – detta lärer utan svårighet medgifvas. Det är då också lätt att finna, i hvad mon det ofvan yrkade, att det nationela icke alltid verkar för den andliga produktionens fulländning, äfven på Runebergs skaldskap har en tillämpning. Så bör man icke ens anse det för en tillfällighet, att Runebergs sång företrädesvis i Danmark funnit anklang nog för att omklädas i detta lands språk, ehuru dess toner efter all sannolikhet hunnit äfven hit ett decennium för sent, för att mötas af tillräckliga sympatier. Ty äfven här och än mera i Tyskland börjar försakelsens och tålmodets tid gå till ända, icke mindre än beundrans för den lugna antika skönheten, sådan denna t. ex. framträdte hos Goethe. Tidens tecken synas också visa, att densamma i Danmark med Thorvaldsens likfest kanske firat sin egen. 30 40

Man har med många och goda skäl sökt bevisa, att den politiska sången icke kan vinna den gedigna skönhet, som fordras i ett konstverk, emedan sångaren i den så lätt hänföres af partiernas passioner. Äfven män, som sjelfva räknas till de progressiva i sitt land, t. ex. Vischer i Tyskland, hafva varnat för ett sådant konstens affall från dess öfver det tillfälliga upphöjda ståndpunkt. Men man bör då göra någon skilnad mellan partiernas strider och en hel nations eller ett tidevarfs politiska sträfvan. Ty man skulle eljest komma derhän, att anse Homeri Iliad icke mindre än Shakspeares och Schillers flera tragedier, Tyrtaei sånger likasom Körners för dikter, hvilkas skönhet skulle grumlas af tidens politiska oro. Och det måste väl medgifvas, att andlig 50

frihet och menniskorätt, en nations oberoende och ära, att uppoffringar för menskligheten och fäderneslandet äro värdiga föremål för skaldens sång, såsom de äfven framkallat de skönaste poetiska skapelser. Ja det är öfverhufvud detta ingående i tidens sträfvanden, som tiden fordrar, och hvars frånvaro eller blott kalla framträdande i Runebergs sånger gjort dessas mottagande i grannlandet så tillbaka hållet, förskaffat dem utsökta, af deras inneboende skönhet framtvingade loford, men nekat dem triumfen att varmt kännas och njutas.

Väl gäller det, att det sköna af hvarje art fortfar att för hvarje tid vara skönt. Men redan erfarenheten af konstnjutningen lärer, att 10
menniskan blott vid det forntida konstverkets åskådande kan i skönhetens lugna njutning finna hvila från tidens oroliga sträfvanden, men att ett konstverk, som tillhör denna tid, om det ligger så långt ifrån dess anda, att det endast i likhet med det förra afser att skänka samma tillbakadragenhetens och hvilans njutning, icke förmår detta. Orsaken kan icke vara någon annan än den, att skalden är sin tids barn, och att han icke i sina produktioner kan blifva helt och hållet oberörd af tidens anda. Detta har lyckats för en enda i öfvermenskelig grad, för Goethe, 20
men äfven öfver hans skapelser hvilat en köld, mot hvilken redan den äkta antiken är eld och lågor. Samtiden söker väl icke hos sina skaldar blott en bild af tidens oro och strider, men den älskar att finna dem afspeglade och – *försonade*. Det är i detta ord skaldens gudaingivelse har sin förklaring; ty för försonandet af tidens kämpande sträfvandet fordras att hafva gått ett steg framom desamma, fordras den divinatoriska förmåga, som anticiperar deras historiska försoning. För detta skaldens värf finnas i högsta instansen de tvenne bekanta vägarne, den komiska, humorn, och den tragiska. Båda tillhöra såsom sådane icke blott dramat, utan hafva äfven sin motsvarighet inom både det lyriska och episka skaldeslaget. Söker nu icke skalden att upptaga och försona 30
den tids sträfvanden, hvilken han tillhör, utan flyr från dessa till ett fordom eller till en drömd fantasiverld framom desamma, antingen detta sker afsigtligt eller i följd af de nationliga förhållanden, som fostrat honom, så icke blott saknar hans sång genljud hos samtiden, utan den lider äfven i sig sjelf af den dubbelhet sjelfva skaldens ställning medförer, den nemligen: att han arbetar att befria sig från det, som äfven utgör hans egen andlighet, fortfar att tillhöra sin tid genom sitt lifs alla rötter, men sträfvar att lösrycka sitt väsende ifrån dessa. Han producerar så icke med den själens konstnärliga frihet, hvilken det 40
fulländade konstverket förutsätter, och i hans verk röjes detta såsom saknad af ett något, hvilket mäktigt skulle anslå menniskornas hjertan. Der kan ännu finnas en stor skönhet, men der saknas den högsta.

Lätt må det medgifvas, att idyllen mera än något annat skaldeslag kan afse ifrån nationernas politiska lif. Men medgifvas måste, att en skytt af detta äfven i idyllen ökar behaget af dess Stilleben, såsom t. ex. i Goethes Herrman och Dorothea närheten af krigets faror höjer taflans lif och färg. Karakteristisk för Runeberg i detta afseende hvarom här är fråga, bör det väl anses, att han icke uti Elgskytterne ställt ämnet i sammanhang med något af de krig, hvilka Finnen utkämpat på egen jord, utan så här som i Julqvällen genom berättande 50
representanter låtit dessa yttringar af folkets kraft att handla försvinna i ett aflägsset fordom.

Den romantiska poesien deremot förfaller till fantasteri eller sentimentalt pjunk, om den icke i individens sträfvanden inlägger substantiella intressen. Isynnerhet blir detta nödigt i det romantiska epos. För sig må individen hänryckas af kärleken, äran o. s. v., men hans

handlingar böra falla inom området af något verkligt, allmänt menskligt intresse, vara verksamma antingen för eller mot detsamma. Det förvända hos Don Quixotte är icke hans kärlek, hans ärelystnad, hans ifver för det rätta, utan dessas rigtning på så betydelselösa föremål. Om Tassos Rinaldo strida kärleken ock äran, men den sednare har ett väsendligt mål i striden mot de otrogna, för det heliga landet. Det närmare af ett sådant intresse beror väl på den tid och det folk, inom hvars område handlingen faller. Men i förhållande till detta har skalden samma rol som historieskrifvaren, att nemligen tyda det från ståndpunkten af sin tids bildning. Sådane intressen äro i mensklighe- 10
tens historia på hvarje tid närvarande, men det fordras äfven i dikten, att den tid, som är, ser sig sjelf i den tid, som varit. Skalden har ännu framför historieskrifvaren företrädet af ett fritt val, och för honom blir det således icke svårt att träffa de strängar, hvilkas toner gifva genljud i hvarje bröst. Skalden kan visserligen välja ett mål för sina hjeltars handlingar, hvilket icke är målet för hans samtids sträfvanden. Han kan utsmycka detta med alla en rik fantasi färger, men han förmår icke för det väcka deltagande i sinnen, hvilka tidsandan gjort för detsamma fremmande. Vi påminna härvid, att vi ingalunda yrke, det konstnären med sin skapelse bör förbinda några andra syften än 20
skönhetens, sidealets. Således är det icke heller vår mening, att skalden bör söka läsarens deltagande genom att smeka hans intressen. Men om konstnären icke kan producera det högsta utan att dikta ur sin tids högsta medvetande, utan att sjelf vara genomträngd af detta, så är det i sanning prøfvostenen för hans konst, att han träffat, hvad i denna tid röres och lefver på djupet af hvarje ädelt menniskohjerta. Lyckas han icke häri, så kan han likväl hafva frambragt något relativt skönt. Kritiken kan deri upptäcka fel, men äfven ojemförliga skönheter. Det blir dock så ett föremål mera för kännarens studium än för mängdens njutning. Men det högsta är sålunda deri ännu oupphunnet; helgjutene- 30
heten saknas. Ty hvad som står emellan konstprodukten och samtids deltagande, det finnes säkert öfven i konstnärens själ såsom en icke ännu försonad motsägelse och afspeglar sig såsom sådan i hans verk.

Vi erinre här om det ofvan anförda angående samtids ringa sinne för det idylliska skaldeslaget öfverhufvud. Samma ringare deltagande måste äfven röjas för alla de skaldestycken, uti hvilka dess elementer ingå, så mycket mera om dikten i sig sjelf spänner väntan på något annat än detta. Vi hafva också sökt antyda, huru en nations historiska ståndpunkt kan inverka på den skalds produktioner, som tillhör densamma. Men ingen är å andra sidan mera sin nations och sin tids 40
uppfostrare än skalden. Han är det genom att ingå i tidens sträfvanden och gifva dessa sin försoning; ty han förer dem sålunda utöfver den tid som är och utöfver dess inskränkningar. Han höjer derigenom sin nation och sina samtida öfverhufvud utöfver deras inskränkta förhållanden, vidgar deras blick för det tillkommande och försonar dem med det närvarande. Fordran härfpå i anseende till skaldens produktioner pålägger icke, enligt hvad vi bjudit till att ådagalägga, konsten någon yttre måttstock, utan denna fordran är grundad i det skönas eget väsende. Att uppvisa detta genom ett försök att utveckla det skönas 50
idee, skulle fört oss för långt. Vi hafva för ändamålet valt den kortare vägen, då vi sagt: om något gudomligt hos skalden finnes, så är det det gudomliga, som i tiden lefver och verkar. Men detta är den i hvarje tidens sträfvande inneboende makt, hvarigenom detta tillintetgör sig sjelf för att uppgå i ett högre sträfvande såsom framtidens. Det är detta historiens verk, skalden symboliskt bör förebilda, det är den enda väg,

på hvilken han genom sitt verks åskådande kan skänka skönhets njutning; ty denna försoning är skönhet. Men ledes han af håg eller omständigheter ifrån det närvarandes lif, eller fixerar i detta ett underordnad moment, så har hans dikt icke denna försoningens makt. Ty för tillbakadragheten från det närvarande erbjuda då forntidens skalder, hvilka sjungit sin tid ur fullt bröst, en mera tillfredställande tillflykt. Vill samtidens skald för en framtid blifva, hvad de äro för den närvarande, så bör äfven hans dikt uttala hans tids högsta medvetande. Han unnandraget sig också derigenom jmförelse med, hvad som varit.

10 Ty endast om produktioner af denna art gäller det, att de äro absolut sköna för hvarje tid, endast de kunna på en inbördes jmförelse hvarken vinna eller förlora. Men icke hvarje tid är mäktig att fostra sådana skalder.

⟨14.XI⟩

II.

Efter den långa inledningen, framkallad af vårt Litteraturblads redan oftare antydda bestämmelse icke mindre än af behovet att fastställa de allmännare synpunkter, ur hvilka en dikt sådan som Kung Fjalar bör bedömas, skola vi söka att af dessa göra den tillämpning, som för oss

20 förklarar denna dikts art och mottagande af allmänheten.

En blott försäkran, att densamma tillhör det romantiska skaldeslaget, lär redan anses öfverflödig. Men vi tro sannerligen, att det icke skall vara lika lätt att försäkra, hvarigenom den tillhör detta skalde-
slag. Ty endast i en episod, och denna jmförelsevis af skalden med mycken snäfhet utförd, uppträder här kärleken; äran som sådan har för diktens hufvudperson Fjalar förlorat sin retelse – ja detta utgör ett väsentligt motiv i hela hans uppträdande; om den religiösa hängifvenheten kan egentligen icke uppstå fråga vid den tidpunkt, på hvilken handlingen framträder; den sistnämnda kan icke ens sökas uti hjeltens

30 mod i döden, emedan detta icke egde hoppet på Vallhallas fröjder. Här saknas således såsom hufvuddrag de väsentliga elementerna för den romantiska dikten. De finnas blott strödda i Hjalmar's kämpalust, i Oihonnas sång, i Sjolf's och hennes fosterfaders ord, i dennes och hans söners strid och död; men hos Fjalar verka de icke. Endast i det abstrakta förlitandet på egen kraft utan afseende på det föremål, hvarpå denna rigtas, kan ännu något sådant hos honom sökas.

Betrakte vi dertill det sätt, hvarpå dessa romantikens elementer här framträda, så måste medgifvas, att deras uppenbarelse till det mesta saknar den hängifvenhet, som ger den romantiska sången dess karakter.

40 Oihonna, Morannal, desse röja sitt Ossianska ursprung; den förras svärmeri är derföre en skön, den sednares död, såsom kämpahåg utan kämpens kraft måste göra den, en rörande episod. Men der skalden lemnar nämnde föregångare, såsom i Hjalmar, är kärleken såväl till äran som till qvinnan dämpad, matt, mindre likväl i intentionen än i utförandet. Ty här undviker han omsorgsfullt att öfverlåta sig åt fantasien och känslan, att låta personerna uttala sin själs fröjd och ve. Ingen annan diktare skulle väl lemnat Hjalmar's och Oihonnas förhållande, deras kärleks lycka, upptäckten af dess förfärliga hemlighet, hennes död af den älskades hand åt en några raders kall beskrifning. En

50 Byron, en Fransysk nyromantiker skulle deraf gjort ett märg och ben skakande uppträde; men äfven med all omsorg för det skönas jemnmått hade dock målningen häraf skänkt hela dikten ett väsentligt intresse. Ja vi erkänne öppet, att vi, då första sången utkom, icke kunde föreställa oss annat, än att de båda ungas öden skulle komma att utgöra de följande sångernas väsentliga innehåll. Men skulle icke detta

stört intresset af det hela, sådant detta nu är? Vi skola nedanföre söka besvara frågan.

Man säger oss kanske. Runebergs dikt är icke en hvardags romantik – den är ett drama i romantisk form. Vi hafva i det föregående sökt göra åskådligt, hvad detta tal om formen har att betyda. Om det dramatiska i Kung Fjalar skola vi snart tala. Här hafva vi velat uppsöka de romantiska elementer, dikten innehåller, och fästa uppmärksamheten vid deras behandling, endast för att visa, att redan häruti en orsak till den kyla ligger förborgad, hvilken ur dikten fläktar mot läsaren. Är den i detta fall nödig, ger den ett ökad behag, eller skulle en större värma fordrats, icke för att kittla sinnet, utan för att höja diktens skönhet? Vi tala utan tvekan för det sednare alternativet. Se här våra skäl.

I det antika epos, synnerligast i idyllen, söker ingen några starkare affekter, hvilka skulle väcka medkänsla. Detta icke blott för namnets skuld, utan för innehållets. Men der kärleken och äran, den sednare dertill skild från all nationel betydelse, uppträda såsom handlingens motiver, der böra de vara, hvad de äro, brinnande passioner, som i betraktarens bröst tända medkänslan. Må man, så fördomsfritt en Finne kan, betrakta följderna af ett motsatt förfarande i Hjalmar och Oihonna. Den förre väcker intet intresse; hans strider ser ingen, hans kämpalust är en försäkran, hans kärlek känner ingen. Oihonna har ett feelikt, sväfvande behag, men till en varmt älskande qvinna låter skildringen henne icke komma. Båda, isynnerhet Hjalmar, hafva icke, hvad man kallar objektivitet, d. ä. här: de äro icke menniskor, med hvilka man känner, hoppas och lider.

Detta ur ren konstnärlig synpunkt. Ännu ett ord om frågans förhållande till tidsandan. Blotta fantasispelet, det fantastiska och det sentimentala, anslår icke tidens sanna bildning. Det är också icke detta vi fordra. Kärleken, äran, andakten värma samtiden såsom all tid, men de öfvergå i fantasi, om de sakna mål och syfte. I fråga om förhållandet mellan de båda unga, har nu skalden tagit saken kallt, så att Hjalmar på kämpavis skaffar sig en mö. Å dennes sida är detta enligt den tidens kostym troget, men enligt vår tids för litet. I fråga om hjeltehågen saknas här hvarje mål; och Hjalmar står i detta hänseende än mera kall och ofattlig än t. ex. Frithiof, hvilken sednare genom sin kärlek träder tidens medvetande närmare och blifvit tusendetal lärnors ideal. Vikingens hjeltehåg är råhetens; hans tagande af en mö likaså. Endast hans frimodighet i döden ger den i lifvet något af sin skönhet. Redan riddareandan har derföre såsom svaghetens värn och det orättas hämnare ett verkligare och ädlare mål. Men icke ens detta är för vår tid nog. Är icke hjälten patriot, så har samtiden för hans håg ingen djupare medkänsla.

Men hela detta förhållande, i hvilket vi hade önskat se diktens väsentliga intresse, är nu engång en underordnad länk. Hufvudsak är Fjalar och hans strid mot dessa dunkla magter, gudarne? Här finnes uppenbarligen intet romantisk motiv. Men ett dramatiskt i antikens anda? Det får icke nekas. Och detta leder oss in på en annan sida för betraktelsen.

Man har i de särskilda afhandlingarne¹ öfver Kung Fjalar synts vara enig derom, att Fjalars förlitande på egen kraft i motsats mot gudarnes, ödets, eviga råd skulle utgöra det dramatiska momentet i denna dikt.

¹ Man får eljest i en af dessa teorier lära känna äfven tre dramatiska »tidsenheter» (!!!).

Detta är enligt vår åsigt falskt. En subjektiv sinnesstämning, en åsigt utgör för sig intet dramatiskt motiv. Den gäller endast, då den i handling yttrat sig såsom representant af ett allmänt menskligt intresse, hvarvid dess ensidiga uppträdande såsom en individs pathos lemnar rum för andra lika berättigade intressen och sålunda framkallar den dramatiska kollisionen, skilda intressens kamp och försoning eller undergång. Ger man nu akt på hvad Fjalar är i handling, så sträfvat denna fullhet af själfförtröstan och kraft hos »skaparn af lycka och sed» för ett lands, ett folks frid, den sträfvat att ibland detta folk man fram:

10

»Hvad sjuft, hvad mildt i människobröst blef sådt.»

Det är således samhället, staten, hvars intresse han gör till sitt, icke en subjektiv mening, känsla, sinnesstämning. Men emot detta uppträder nu en annan lika berättigad sfer för mensklig handling – familjen. Låt oss tills vidare lemna derhän, att det är en spådom, ett lyckande, själfrådigt öde, som framkallar denna kollision. Dess verklighet, handlingen består deri, att Fjalar bryter, tillintetgör familjebandet, offerar sin dotter – icke för sin själfviskhet, utan för sitt mål, offerar det ljufvaste i ett människobröst, faderskärleken, för – »hvad ljuft, hvad mildt i människobröst, blef sådt,» deri att han »skaparn af lycka och sed» själf förstör den ljufvaste lycka och glömmet den heligaste sed.

20

Häruti består det dramatiska, det tragiska element i Kung Fjalar. Kollisionen är de båda formernas af sedlighetens tillvaro, familjens och statens. Båda äro lika berättigade, och den tillbakasatta hämnar sig såsom äfven i Kung Fjalar, hämnar sig på individen. Ty familjen är genom sin natur bunden vid dessa bestämda individer. Dess brutna band kunna derföre icke sammanknytas, utan staten, inom hvilken familjerna vexla såsom individerna, går orubbad fram öfver dessas fall. Kollisionen är också blott bunden vid den handlande individens pathos. Endast i dennas undergång återställes den rubbade jenvigten, då deremot familjeintressets seger öfver staten skulle bilda en ny kollision. I detta afseende är således äfven Kung Fjalar konstnärligt uppfattad; ty straffet drabbar Fjalar, der han brutit, i familjen.

30

Nämnda sedliga magters strid är nu äfven det antika dramats innehåll. I Sophokles skönaste verk finnes intet annat än detta. Vi skulle anse, att om man i stället för staten, familjen, säger äran, kärleken, så uttalar man i dessa ord det romantiska dramats åtskilnad från det antika. Deraf äfven skilnaden mellan det sednares och det förras pathos. I antiken består denna icke i någon svärmande ärelystnad och kärlek, utan helt enkelt i herrskarerätten, såsom omedelbar känsla och drift, och i familjebandets magt, båda såsom sedliga, gudomliga magter, af hvilka individens själ fylles. Derföre är der äfven familjebandet mindre kärlek än helgad sed. I det romantiska dramat deremot är denna pathos mera subjektiv, riddareanda, svärmande kärlek. Deraf antikens köld, romantikens passionfulla värma. Ett sväfvande mellan båda röjes mer eller mindre hos en nyare tids största dramatiska författare. Shakspeare är i sina Engelska konungadramer, äfven i Hamlet, antik; i Romeo, Othello är deremot pathos romantikens. Schiller i Vallenstein, Goethe i Berlichingen närma sig antiken. I Don Carlos, Maria Stuart råder hos den förra romantikens passion. Må man blott vid dessa jemförelser besinna, att thronens rätt här är staten, att äran äfven är familjestoltheten o. s. v., för att i alla återfinna samma elementer, staten, familjen, eller äran, kärleken.

40

50

Hos Flajar är herrskarerätten mot gudar och människor å ena sidan den enkla antika pathos. Men denna har genom sitt medvetande om sig sjelf såsom en sinnesstämning, en bestämd åsigt, i strid mot tron på gudamakten, en romantisk anstrykning. Å andra sidan är den veka faderskärleken, som gör Fjalar åtkomlig för ödets slag en afvikelse till det moderna. Här af kan man döma till det antika i denna dikt; nemligen dess elementer äro äkta antika, men dess pathos, ehuru obekymrad och kolossal denna än till en del hos Fjalar framstår, är uppblandad af modern reflexion och sentiment kanske hellre, än af romantisk passion.

10

Den rikedom för undersökningen denna synpunkt erbjuder är i sanning öfverväldigande. Vi erinra kort, att antikens verldsåskådning, dess stat och familj, icke äro samtidsens, och att derföre äfven den rena antika pathos är för vår tid för kall. Samtiden eger egentligen intet drama. Dess utveckling är kanske ännu icke nog långt hunnen, för att ega det. Men dess pathos i staten kan icke bli någon annan än patriotismens, i familjen den kärleks, till hvilken äfven Fjalars hörer. Det rent antika dramat kan också, enligt hvad vi förut sökt visa, icke under en ny tid eftergöras, och det finner äfven hos denna tid mindre anklång. Det väcker lugn beundran, icke medkänsla; men tidens bildning, kristendomen, har gjort äfven känslan, subjektets vetande och viljande, öfverhufvud människovärdet berättigadt. Samtiden anslås derföre mer af den romantiska verldsåskådningen än af den antika. Hvad således det antika draget i vår tanka förvärfvat Runebergs dikt, är beundran, icke hängifven njutning af dess skönhet. Men äfven den förra hade kanske blifvit större, om den af flera anmärkta inkonsequensen i Fjalars hållning, nemligen hans veka faderskänsla, icke funnits. Denna inger nu medkänsla, men inkonsequensen, som icke blifvit störande, om Fjalars pathos äfven i öfrigt varit mera romantiskt eller modernt hållen, tillåter nu så att säga icke, att denna medkänsla blifver allvar. Likväl har denna inkonsequens skapat det skönaste i hela dikten, Fjalars val mellan de båda barnen, en episod så skön, att i vår tanke icke lätt något liknande finnes.

20

30

Vändom oss nu till den andra verkande magten, som borde förverkliga den gifna kollisionen. Denna är gudarnes råd, ödet. – Det tillhör väsendtligen det antika dramats individer att icke resonnera med sitt samvete utan i följderna af sina handlingar se sin egen skuld, så att äfven ett skenbarligen blindt ödes slag är samma gudamagt, hvilken såsom sedlig i individen verkat till handlingen. Anser man nu i Kung Fjalar kollisionen finnas mellan de afundsama gudarne och Fjalars trotsande på egen kraft, så blir med honom hans sträfvande, folkets frid och lycka, ett spel för samma gudars sjelfkärlek. Men fattar man förhållandet, sådant det är, att Fjalar i sitt sträfvande för den ena sedliga sfären, staten, förtrampat den andras, familjens, lika heliga rätt, så är dennas reaktion berättigad. Han har derigenom sjelf spelat ödet i händerna, och dess skickelse är blott den hvardagliga tilldragelsen, att Oihonna blifvit räddad, och att hennes rykte hunnit till Hjalms öron.

40

Men just detta, att här ödet såsom Fjalars motståndare står utom scenen, icke representeras af en mensklig individ, mot hvars krafter Fjalar kunde mäta sina, upphäfver diktens dramatiska karaktér. Kollisionen finnes gifven i Fjalars handlingssätt, men den stadnar härvid; händelserna gå sedan sin gång, men handling felar. Äfven Fjalar står värnlös. Han har gifvit en knut att lösa i tillfällighetens hand och kan blott vara ett overksam vitne till, hvad som komma skall. Ännu en annan omständighet, hvarom nedanföre, höjer hans overk-

50

samhet. Derföre berättar dikten om händelser, icke om handlingar, är ett romantiskt epos, hvilket vida aflägsnar sig ifrån det antika, emedan här ingen bestämd nationalitet ger händelserna deras rigtning. Fjalar är en nordisk kämpe, som afsäger sig alla kämpens dater; Morannal och hans söner, hvilka öfverlevvat sin nation, hafva blott att sörja den tid som varit, och dessa sistnämndas ansträngning att falla densamma värdigt visar hjeltens klinga förd af en domnad arm. Diktens hela utveckling saknar derföre inre nödvändighet, sönderfaller i episoder, hvilka lemna fantasien fritt arbete. Men detta tillhör isynerhet den romantiska sångens karaktér.

10

Betraktar man derföre dikten i dess helhet, så kan icke den frågan uppställas, om planen är helgjuten; ty den kan, med förutsättning af Dargars spådom och Fjalars handling, utan skada för det helas skönhet äfven vara en annan. Frågar man deremot, om den episoderna förenande hufvudhändelsen äfven är skönt tänkt, så måste dertill obetingadt svaras, att Fjalars straff i den sedliga sfér, mot hvars helgd han brutit, hvilat på en lika sann som skön åsigt af människolifvet, och att denna uppfattning ger det hela ett sannt tragiskt intresse. Man kan ännu öfversätta detta så, att Fjalars trots borde kufvas, och att hans erkännande af dess vanmakt innebär en skön rättvisa; ty då dikten betraktas blott såsom en romantisk berättelse, så kan vigten äfven läggas på hjeltens inre, på hans tänkesätt. Men man vagnar då fram advokatyren, i det rättvisan bör mera afse, hvad brottslingen gjort, än hvad han tänkt. Och Fjalar har gjort ett folks lycka. Infallet åter, att skalden skulle framdragit hedningen att straffas för hans okristna tänkesätt, ger det hela en vidrig anstrykning. Äfven här, för dikten som episk, gör derföre den förstnämnda uppfattningen det hela skönare. Tänker man sig nu denna enkla uppräning såsom ämne för ett drama, så att t. ex. då båda barnen af någon händelse blifvit förvexlade,

20

30

40

50

Hjalmar vuxit upp en fremling och i vikingased, okunnig om sin börd kommit såsom härjare till fadrens rika land, fällt denne och tagit hans dotter till brud (eller Fjalar segrat, men sedan sjelf gifvit sin dotter åt den tappra fremlingen), då hade Fjalar ännu haft något att göra och intresset fortfarande varit fästadt vid hans och hans skapelses öde. Men såsom utvecklingen nu fortgår, försvinner intresset för Fjalar, och det gäller endast nya händelser, de båda ungas öde, hvilket beror af tillfälligheten icke af något den förres ytterligare görande. Det är derföre vi våga anse, att en större utförlighet i afseende å Hjalmar och Oihonnas öden, ett modigare öfverlåtande åt det motiv, hvaraf detta bestämmes, icke skulle betagit dikten något af dess enhet. Vill man ännu fästa någon vikt vid Fjalars sinnesstämning och ånger, så hade denna sednare varit så mycket mera motiverad i läsarens ögon, ju liffligare färger skalden använt till att afbilda de ungas kärlek och olycka. Med ett ord: då skalden en gång valt romantikens fält, hade äfven känslans styrka och fantasiens rikedom utgjort en väsentlighet för den verldsåskådning, hvarpå hans dikt hvilat. Att så icke är, detta låter kylan först i Runebergs romantiska sång blifva märkbar och gör, att man nu först i Sverige finner den fremmande.

Förrän vi öfvergå till några af det anförda beroende anmärkningar öfver diktens episoder, böra vi ännu fästa uppmärksamheten på en omständighet lika upplysande för det föregående, som karakterisk för den närvarande ståndpunkten af Runebergs skaldskap.

Då nemligen Runeberg tilldelat sin hjelte en verksamhet i staten, så är denna verksamhet skaldens egen – den att skapa en idyll. Den fornnordiske hjelten, vikingen, vänder all sin håg till »friden.» vill

glädjas af »vidgade hyddor, sparda lunder, tegar af guldax», af »täckelig sed och fridlyst ordning.» af »hvad ljuft, hvad mildt i människobröst blef sådt.» Ån mer, denne andens fasthet i sig, det enda, hvari Runeberg vidrört sin samtids verkande krafter, har ett mål, hvilket snörrätt strider mot de sednares; ty detta mål är den frid och lycka despotismen skänker.

Det undflyr väl ingen, att en sådan håg hos Fjalar är en fullkomlig kapris, hvilken hvarken öfverensstämmer med hans eller den tidens karaktér. Att denna håg lika litet är utmärkande för vår tid, behöfver blott nämnas. Men väl kan detta begär till fridens och overksamhetens ro sägas vara ett utmärkande för det folk, skalden tillhör; och det utgör derföre äfven det mest utmärkande draget i hans skaldskap. För vår del se vi såväl i detta, som i Runebergs ytterliga tillbakadragenhet i fråga om den romantiska diktens motiver, i den så att säga nyktra fantasi och svala känsla, som äfven i denna dikt är rådande, ett menligt inflytande af hans Finska ursprung (kanske understödt af antikens studium), som gör hans poësi för kall och för litet anslående tidens medvetande. Man kunde säga: i Elgskytterne finnes något positivt nationelt; i Kung Fjalar finnes det nationela endast såsom en negation, såsom tillbakadragenhet från tidens allmänna intressen, såsom kall likgiltighet.

Ty i Kung Fjalar är t. ex. inverkan af nämnda fiktion den, att hela Fjalars hjeltekraft, den pathos, hvarom vi ofvanföre talat, finnes der såsom något öfverflödigt. Äfven det saktmodigaste, mildaste sinnelag har förmåga till en sådan verksamhet, som den han gjort till sitt mål. Man kan väl ännu säga: bland ett laglöst och krigiskt folk fordras denna mäktiga herrskarvilja, för att införa ordning och håg för fridens yrken. Men för det första måste då detta folk blifva ett folk af slafvar, bland hvilket ingen täckelig sed, icke, hvad ljuft och mildt i människobröst blef sådt, kan uppblomstra. Framställningen af en sådan art att främja frid och sed såsom lofvärd måste för det andra äfven obehagligt beröra samtidens bildning, hvilken i detta hänseende fordrar personlig frihet såsom första vilkor. Vidare medförer redan denna fiktion för sig den overksamhet hos hjälten, den brist på handling, om hvilken vi ofvan nämnt, och hvilken med bibehållande af detta mål för hans verksamhet på intet sätt kunnat genom en af saken fordrad utveckling i betydligare mon aflägsnas. Ett i frid och fruktbarhet leende land är en skön syn, likasom den af Runeberg i sköna färger afmålas, men den verksamhet, hvarigenom detta framkallas, har ganska litet poetiskt. Att tänka sig Fjalar som en egendomsinspektör stöter till det löjliga. Att detta mål för hans verksamhet breder en kyla öfver hela hans uppträdande, torde åtminstone få anses vara ådagalagdt.

Skulle det icke kunna nekas, att äfven det romantiska epos vinner i skönhet, om i detsamma en nations sträfvanden röra sig, så inverkar det nämnda menligt äfven i detta hänseende. Fornskandinaver, hvilka sträfva att förbyta sitt land till ett China, känner icke historien. Vi hafva medgifvit det: deras tid är för rå, för att åstadkomma en tafla af sann skönhet. Men när en afvikelse ifrån deras nationalitet göres, så ligger i sanning medeltidens chevaleri dem närmare, än det fridfulla arbete, skalden gifvit dem i händerna. Vi erinra härom, för att ytterligare försvara vårt ofvan gjorda påstående, att Hjalms och Oihonnas öde bort vara det för dikten väsentliga, och att framställningen deraf eger väsentligt inflytande på dess skönhet. Man finner det äfven, om man närmare skärskådar dess upplösning. Ty vi tro, att hvar och en lätt skall medgifva, att Hjalms uppträdande inför Fjalar, hans berättelse om sitt öde, och hans improviserade död, utgöra det minst

lyckade parti i hela denna dikt. Detta öde är väl för de kristna folkens begrepp af den grufliga art, att mycken varsamhet vid dess behandling kan anses af saken föreskrifven. Men så ytterlig, som denna varsamhet är hos skalden, förtager den allt intresse hos läsaren. Hade dikten fört läsaren till Hjalmars skepp och gjort honom till ögonvitne vid den tragiska upptäckten och vid de båda älskandes död, så hade väl hvilken af Hjalmars tjänare som helst i få ord kunnat föra underrättelsen till fadren, utan att sålunda någon effekt gått förlorad. Också Hjalmars död hade varit bättre motiverad, om han tillfogat sig den i den gemensamma olyckans och sorgens första stund. Dikten hade väl då fått en sång till, men en, som varit vida mer af saken fordrad, än t. ex. andra sången, och som i sig erbjudit det rikaste ämne för skaldens förmåga.

Under fortgången af denna kritik, hafva vi berört de flesta af skaldestyckets episoder. Vi erinre här ännu en gång derom, att det såsom en sådan kedja af episoder bör betraktas, både derföre att detta öfverhufvud är epikens art, och emedan det romantiska epos, då det frisäger sig från sammanhanget med stora nationela intressen, i sin utveckling blir ännu friare. Att i denna här fordra ett inre nödvändigt sammanhang, är således oberättigadt, och de, som visat förvåning öfver dess frånvaro, hafva då icke nogare betänkt, hvarom här är fråga. Synnerligast synes detta af tredje Sången, der det beskrifna uppträdet mellan Fjalar och Hjalmar ingalunda kan anses vara af händelsens utveckling påkalladt, utan, om man uppställer denna fordran, måste anses i hög grad kapricieradt. Ja man måste medgifva, att det till och med förminskar intresset för Fjalar, emedan hans jagt efter sonen blir en nyck, och hans vekhet visar honom ur stånd »att allt försaka.» Men i och för sig, utan förhållande till det öfriga, har äfven denna episod skönheter. Det förnämsta i denna tredje sång är dock Oihonnas sig uppenbarande luftiga och svärmande väsen. I det särskilda må påminnas, att äfven här Hjalmars sonliga vördnad och fromma sinne framstår vida mer än hans tapperhet och hjeltekraft, hvilken sednare ju likväl var det, som Oihonna hos honom älskade, och hvilken företrädesvis af henne bort beskrifvas och besjungas.

Vi nämnde nyss andra Sången; och den väcker äfven såsom episod betraktad det jemförelsevis minsta intresse. För Oihonnas karakteristik är hennes uppträdande i tredje Sången och Gylnandynes sång derstädes vida mera afgörande; och vid Morannals söner åter, svaga ättlingar af starka fäder, borde sången icke länge dröja. Äfven i fjerde Sången saknas lif i skildringen af striden. Om man härmed jemför de Homeriska hjeltarnes uppträdande, eller en stridscen ur Tasso, eller blott de gamla nordiska sagornas beskrifningar, så finner man lätt, hvarföre vi ofvan yttrat, att Hjalmars hjeltebragder blott äro en försäkran. Till det obestriddt sköna deremot bör räknas: Fjalars ord i första och sista Sångerna, med beskrifningen öfver hans land, hans uppträdande och hans död i den sistnämnda; de redan anförda episoderna, Oihonnas och Morannals uppträdande i tredje och fjerde Sången, samt framför allt Fjalars val i den Första. Hvad i dessa utgör det sköna, kan lättare kännas än uttalas. I det idylliskt beskrifvande igenkännes alltid i Runeberg den, som känt och njutit af en fridfull naturs skönhet; i Fjalars nämnda ord och i hans val har den rent tragiska situationens sanning ett stort intresse, och Morannal och Oihonna äro, såsom vi redan antyd, dikten mest romantiska karakterer. Ligger man härtill Runebergs mästerliga diktning, hvilken i liknelse och bild är så träffande, i uttryck så vald och utarbetad, att vid dess mest lyckade partier

icke ett ord kan tilläggas eller fråntagas, så har man bjudit till att fatta, hvad som aldrig i dess enskildheter kan förklaras. Ty likasom vetenskapen endast har att uppfatta tingens allmänna lagar, så förmår också konstkritiken blott utveckla det skönas allmänna väsende, icke uttömma, hvad känslan i en konstprodukt njuter och anar.

I stället för det sedvanliga totalomdömet, som icke skulle kunna blifva annat än ett upprepande af det redan sagda, skola vi hellre yttra några ord om den ställning, Kung Fjalar enligt vår tanke intager i Runebergs utveckling såsom skald.

Det synes för det första klart, att idyllen icke tillfredsställt skaldens kallelse, hvarföre han med Nadeschda öfvergått till den romantiska dikten. Att skaldeanlag sådane som Runebergs icke funnit tillfredsställelse inom idyllens jembförelsevis trånga krets, kan icke förefalla oväntadt. Det är blott kärt att se, det hans ande brutit de skrankor, inom hvilka han, såsom det är oss bekant, någon tid nog despotiskt sökte intvinga den. Betecknande bör det nu synas, att både Nadeschda och Kung Fjalar innehålla ett dramatiskt element. I den förra är kollisionen familjestolthetens, riddareärans, och kärlekens, d. ä. det moderniserade romantiska dramats. Den sednare tränger redan djupare, och motsatsen är, såsom vi sökt visa, familj och stat. Att Kung Fjalar redan för den ytligaste betraktelse förekommer mera storartad, bör isynnerhet tillräknas denna dess djupare dramatiska grundtanke. I Nadeschda återfinnas också derföre mera af skaldens idylliska reminiscenser, ehuru dikten å andra sidan kan anses rikare på händelser och situationer än Kung Fjalar. Om grunden till den ringa rörligheten i detta sednare skaldestycke hafva vi ofvanföre talat. Men utsågom det öppet: en rik och glödande fantasi är den romantiska diktens häfstång, och denna eger vår Finska skald icke. Men att hans sång kan hafva djup, det lärer läsaren isynnerhet ur strödda bilder och reflexioner i hans romantiska skaldestycken, synnerligast i Kung Fjalar. Att det icke i lika grad återfinnes i Runebergs lyriska dikter, detta synes oss böra tillskrifvas hans dåvarande belåtenhet i idyllen, hvilken sednare icke uppmanar till rika djupa tankar. Dock bör t. ex. redan den helgjutna planen i Elgskytterne och skaldens medvetna klassiska form öfverhufvud anses bevisa en stor tankens skärpa. Att han förmår tränga ned till passionens eldkällor, derom vittnar ett af mången förbisedt ungdomsarbete, Svartsjukans Nätter, formlöst, men vulkaniskt. Och denna formens plastiska skönhet har Runeberg uti så hög grad i sin magt, att man kunde säga, att hans penna är en mejsel. Men allt detta utgör fordringar på den dramatiska skalden, hvaremot fantasiens rikedom är umbärligare i dramat, der utvecklingen bestämmes af en inre nödvändighet och således mera är tankens verk. Vi kunna derföre icke tro, att Runeberg skall stadna inom Romantiken, utan vi anse hans romantiska skaldestycken blott bilda en öfvergång till det högsta af skaldeslag, till dramat. Ger man akt på, hvad som öfverhufvud är det skönaste i Kung Fjalar, så är det det talade ordet. Sjelfva den ganska litet lyriska versformen i denna dikt kan anses vittna, att i den endast innebor ett arbete för något högre. I Fjalars person har ännu en gång idyllen kämpat för sin tillvaro i Runebergs sång, kämpat och segrat, stängt hjeltens pathos inom hans eget bröst och hämmat handlingen. Skall icke denna strid blifva den sista? Behöfver skaldens ande en bundsförvandt för att genombryta, hvad som ännu fångslar honom? Han finner den då icke i den nordiska sagan, utan i historien, i den nyaste, den som lärer, huru andens bojer brytas.